

naverit homo, hæc et metet, et infra: *De spiritu metet vitam æternam*; nam, sicut semen virtute continet arborem vel fructum, ita opera gratiæ virtute continent gloriam ad quam tendunt, et ideo dicuntur habere dignitatem proportionis cum illa.

19. *Ad tertium in num. 4.* — Tertium fundamentum Durandi magnam postulat quæstionem, an ex tali merito de condigno redundet in Deo verum et proprium debitum justitiæ ad reddendum præmium. Cujus quæstionis decisio multa postulat, quæ paulatim tractanda sunt, et ideo nunc illam inferius tractandam remittimus. Breviterque dicimus posse intelligi condignitatem in merito respectu præmii, quidquid sit de obligatione justitiæ ex parte Dei ad reddendum illud. Quia condignitas in hoc solum spectatur, quod opus habeat proportionem et moralem valorem respectu talis præmii. Potestque per obligationem justitiæ quasi hypotheticæ explicari, quia de se sufficiens est ad obligationem justitiæ ex parte reddentis præmium, si persona ejus talis obligationis capax sit. Hactenus ergo solum probavimus, dari in justis hoc modo meritum de condigno. Argumenta vero in dicto fundamento a Durando proposita procedunt contra obligationem ex parte Dei, eorumque vim postea expendemus.

CAPUT II.

UTRUM AD MERITUM APUD DEUM ALIQUIS ACTUS HOMINIS NECESSARIUS SIT?

1. *Recensentur conditiones meriti.* — Terminata quæstione, an sit in hominibus meritum de condigno apud Deum, tractanda sequitur, quid tale meritum sit; quæ non potest a nobis melius explicari quam conditiones ad tale meritum requisitas explicando. Hæ autem conditiones ex quinque capitibus requiri possunt; primo, ex parte actus capacis meriti; secundo, ex parte personæ merentis; tertio, ex parte ejus cui homo de condigno mereri potest; quarto, ex parte Dei, apud quem meretur; quinto, ex parte Christi, per quem meremur. De quibus suo ordine dicendum est, quia in ipsomet actu quo meremur multa concurrunt, scilicet, generalis ratio actus, et modus ejus, utique ut liber sit, et præterea species seu qualitas, scilicet, quod sit bonus, supernaturalis, internus vel externus, et si quid aliud est simile, ideo singula distinguenda et expendenda sunt.

2. *Fundamentum meriti est actus voluntatis creatæ.* — Primum ergo statuimus necessarium esse ad meritum, ut in aliquo actu voluntatis humanæ seu creatæ fundetur. Quia proprium meritum dicitur ordinem ad retributionem, propter obsequium alicui exhibitum, vel propter opus in utilitatem ejus factum, quod non fit sine actu. Neque obstat quod aliquando dicitur res aliqua mereri proprietatem aliquam, vel accidentalem perfectionem propter excellentiorem naturam seu essentiam, sicut rationalis natura ratione suæ perfectionis dici potest mereri a Deo majorem seu specialiorum providentiam; hoc (inquam) non obstat, quia ille est improprius seu metaphoricus modus loquendi, quo tantum significatur proportio quædam, seu naturalis connexio inter talem naturam et proprietatem, aut influentiam, quam ex natura sua postulat. Proprium autem meritum ultra id, quod naturale est, vel ab alio receptum, dicit aliquid exhibitum ab ipso merente, et ideo necessario requirit actum hominis, in quo fundetur, ut sumitur ex D. Thoma, 1. 2, quæst. 21, art. 3, et aliis auctoribus infra citandis.

3. *Angesti opinio negans.* — Dubitari autem potest an hoc sit proprie et in rigore intelligendum de actu positivo, vel possit extendi ad aliquid aliud, quod proprie actus non sit. In quo puncto Angestus, in Moralibus, capite decimo, § antepenult., et in sequenti, tria distinguit in usu libero voluntatis humanæ, quæ sunt: actus positive elicitus ab illa; omissio, seu carentia liberi actus, quæ sine positivo actu potest esse indirecte voluntaria; et conatus ad agendum vel volendum, qui non habet effectum propter occurrens impedimentum. Hunc enim conatum ponit ut medium inter actum et privationem ejus, quia putat esse aliquid positivum, et in hoc a privatione seu omissione actus distingui, et nihilominus non pervenit ad actum, quia vel Deus non vult ad illum concurrere, vel aliud impedimentum conanti voluntati resistit. Hac igitur partitione supposita, dicit in omnibus illis posse inveniri meritum proprium et de condigno, ac proinde cum dicitur meritum esse actum, intelligendum esse late de proprio actu, vel de quolibet alio moraliter illi æquivalente, ut sunt moralis privatio vel conatus. Ad eum modum quo D. Thom. 1. 2, quæst. 71, art. 6, explicat definitionem peccati, qua dicitur esse *dictum, vel factum, vel concupitum contra legem Dei*, dicens sub illis terminis significan-

tibus actiones, subintelligendas esse oppositas omissiones; nam peccatum etiam esse potest non dictum vel factum, vel non concupitum secundum legem Dei.

4. *Ratio prædictæ opinionis.* — *Confirmatur primo.* — *Secundo.* — *Ratio secunda.* — Atque hinc sumitur primum fundamentum hujus sententiæ; nam meritum pœnæ potest esse sine actu; ergo et meritum præmii. Antecedens supponitur ex D. Thoma, supra art. 5, dicente posse inveniri peccatum sine aliquo actu, sicut in eadem 1. 2, quæst. 6, art. 3, dixerat posse inveniri voluntarium sine actu: omne autem peccatum est meritorium pœnæ. Consequentia vero probatur a paritate rationis, quia, sicut omittere bonum debitum malum est, ita abstinere a malo prohibito, bonum et laudabile est, et sicut primum potest fieri sine actu, ita et secundum; ergo, sicut primum est meritorium pœnæ, ita et secundum est meritorium præmii. Et confirmatur; nam Eccles. 31 beatificatur ille, *qui inventus est sine macula*; et de illo subditur: *Qui potuit transgredi, et non est transgressus, facere mala, et non fecit*; et additur: *Ideo stabilita sunt bona illius in Domino*; ergo illa abstinencia a malo digna est retributione apud Deum. Confirmatur secundo, quia duæ sunt partes universalis justitiæ, scilicet, facere bonum, et declinare a malo, teste divo Thoma 2. 2, quæst. 79, artic. 1, et Aristotele, 3 Ethic., cap. 5, et sumitur ex illo Psalm. 146: *Declina a malo, et fac bonum, et inhabitabit in sæculum sæculi*: sed meritum respondet justitiæ; ergo in utraque parte justitiæ præcise spectata potest meritum inveniri. Alterum fundamentum hujus sententiæ sumitur ex parte conatus, quia potest voluntas conari, et non facere, propter impedimentum; ergo si conatus sit ad bene operandum, solus sufficit ad meritum sine actu, cum per voluntatem non stet, quominus cum conatu simul etiam actum habeat.

5. *Vera sententia.* — Nihilominus vera sententia est, ad meritum præmii apud Deum requiri proprium et positivum actum voluntatis. Hæc est communis Theologorum doctrina, quam expresse tradit D. Thomas 1. 2, quæst. 91, art. 5, ad 1, et in 2. 2, quæst. 79, a. 1, ad 2, et a. 3 ad 4; Altisiodoren., lib. 2 Sum., tract. 29, cap. 2, quæst. 1, ad 2; Durandus in 2, d. 31, quæst. 2, ad 2, et ex professo tradit Major in 2, dist. 38, q. 1; Cumel, 1. 2, quæst. 114, art. 3, disp. 5; alii vero Theologi id potius supponunt quam disputant. Ut au-

tem hanc sententiam probemus, imprimis excludendum est illud medium inter actum, et privationem actus, quod Angestus fingit, et conatum appellat, quia in voluntate nullus conatus moralis et voluntarius intelligi potest sine aliquo actu positivo ab illa elicitio, licet bonus actus voluntatis possit esse, et appellari conatus ad alium, quem fecisset perficere non potest. Utrumque simul declaratur et probatur; nam vel actus ad quem voluntas conatur, est externus, id est, alterius potentiæ a voluntate; vel ab ipsa voluntate eliciendus. Si actus sit externus, et homo possit exequi illum, tunc si voluntas vere et efficaciter conetur, habebit effectum, et ita non erit sine actu, ad quem conatur. Si vero executio voluntatis non est in hominis potestate, quia vel DEUS non vult ad talem actum concurrere, vel potentia hominis executiva aliter est impedita, tunc conatus voluntatis non est nisi aliquod desiderium, seu affectus ad exequendum talem actum, si possit, et tunc conatus ille meritorius esse potest sine actu quem pro objecto habet, quia tunc voluntas pro facto reputatur; non tamen propterea tale meritum est sine actu absolute et simpliciter, quia conatus ille aliquis actus est ab ipsa voluntate elicitus; nam est desiderium et actualis affectus ejus.

6. *Urgetur argumentum factum.* — Idemque argumentum fiet si voluntas dicatur conari ad actum a se elicitum vel eliciendum. Nam si talis actus est in potestate voluntatis, et illum non elicit, profecto ad illum non efficaciter conatur, sed ad summum ineffaciter, et tunc conatus non est, nisi simplex aliquis affectus, seu velleitas (ut vocant) quasi reflexa super alium imperfecte amatum, seu desideratum. Unde si in tali conatu potest esse aliquod meritum, illud non est sine aliquo actu elicitio voluntatis, licet imperfecto et reflexo. Quod si voluntas ita conetur ad actum elicitum, ut exequatur illum, tunc conatus voluntatis non est aliquid distinctum ab effectione ipsiusmet actus, neque in illo conatu est aliud meritum quam sit in ipso actu. Ergo propter meritum conatus non oportet fingere meritum sine actu, cum conatus ipse non possit esse in voluntate sine aliquo actu ab ipsa elicitio. Quocirca, licet inter aliquem particularem actum et privationem ejus cogitari possit conatus quasi quid medium inter utrumque, nihilominus inter actum, et privationem actus generatim sumptam, non potest intelligi conatus medius, quia non potest

fingi conatus positivus, et distinctus ab actu primo, qui non sit actus elicitus ab ipsa voluntate, quia per illum conatum actualiter movetur voluntas volendo seu desiderando alium actum internum vel externum; illa autem motio actualis voluntatis aliquid positivum in ipsa est, distinctum ab actu primo, et illi additum, et pendens ab efficientia ipsius voluntatis, cum voluntas ipsa libere conetur, et consequenter pendens etiam a concursu Dei; erit ergo aliquis actus ab ipsa voluntate elicitus. Igitur ex hac parte non potest dari meritum sine actu.

7. *Rejicitur etiam pura omissio a fundando merito.—Id probatur a D. Thoma.*—Superest ut probemus in sola carentia actus mali non posse meritum inveniri sine actu. Quod imprimis probant dicti auctores, præsertim divus Thomas, ex differentia inter meritum et demeritum, nam meritum habet rationem boni, demeritum autem rationem mali; bonum autem consurgit ex integra causa, malum vero ex quocumque defectu, et ideo, licet ad peccatum seu demeritum sufficere possit non facere quod quis tenetur, nihilominus ad meritum non satis est pura negatio actus mali, sed necessaria est positiva voluntas, qua quis velit aut non agere quod prohibitum est, aut tentationi resistere, quia sine voluntate perfecta et propria non potest esse meritum. Itaque ad demeritum sufficere potest voluntarium indirectum seu interpretativum; ad meritum autem, quod perfectius est, requiritur voluntarium perfectum et directum, quod sine actu voluntatis esse non potest, ut ex 1. 2, quæst. 6, suppono. Potestque hoc confirmari ex doctrina D. Thomæ in eadem quæstione, art. 3, ubi ait omissionem actus non esse indirecte ac moraliter voluntariam, nisi quando homo potest et tenetur aliquid facere, et sciens ac videns illud non facit. Hoc autem accidere potest in omissione bonorum actuum, non autem in omissione malorum; nam in bonis actibus potest supponi potestas et obligatio faciendi; in malis autem, licet supponatur potestas, non potest supponi obligatio; et ideo, licet omissio boni actus possit esse moraliter voluntaria tantum indirecte, ita ut homini ad demeritum tribuatur, nihilominus omissio mali actus non potest ita esse voluntaria moraliter et indirecte, ut ad meritum tribuatur, sed oportet esse directe volitam per aliquem actum.

8. *Auctoris probatio prima ad idem.*—Declaratur præterea, et variis modis confirmatur

hæc ratio, quia abstinere ab actu malo non potest esse meritorium, nisi sit voluntarium, alioqui mereretur homo dum dormit, quia nihil mali operatur. Non potest autem esse voluntarium, quin aliqua sufficiens consideratio præcedat, quia nihil volitum quin præcognitum. At vero posita sufficienti cogitatione inducente ad actum malum, homo non se continet ab illius executione nisi volendo; ergo talis omissio mali actus non est meritoria, nisi ratione boni actus, quo vult homo a tali malo abstinere. Dices non esse necessarium ut id velit per actum positivum, sed satis esse, si voluntas suspendat omnem actum tam nolendi quam volendi malum actum, seu objectum sibi propositum. At profecto multi putant hoc esse simpliciter impossibile, quod non est improbabile; verumtamen saltem est certum id esse moraliter difficillimum, et non contingere, nisi homo cum magna reflexione ad id attendat, ut suam experiatur libertatem etiam circa suspensionem actuum. At vero usus talis potestatis, et suspensio actus boni, quo homo refutet actum malum sibi per cogitationem oblatum, non est laudabilis, sed otiosa, imo et moraliter periculosa; ergo talis modus non operandi malum non potest esse meritorius; ergo ut homo mereatur, non operando malum, necesse est ut directe velit illud non facere, vel ut velit facere aliud bonum impossibile cum illo malo, et ita non est hoc meritum sine actu.

9. *Secunda.*—Quod aliter comprobatur ex alia differentia inter bonam et malam voluntatem, nam, ut homo male velit, non est necesse ut velit malum, quia malum, id enim repugnat, sed satis est quod velit malum sufficienter cognitum, etiamsi ex motivo bono indiscrete illud velit, quia malum ex quocumque defectu. At vero ut homo bene ac meritorie velit, non satis est ut velit bonum, sed oportet ut velit quia bonum, seu ex honesto motivo, ut suppono ex 1. 2, q. 18, et statim cap. 4 attingam. Hinc ergo est ut ad demerendum satis sit omissio boni actus debiti, etiamsi per puram privationem, et indirecte tantum voluntariam, esse supponatur, quia illa privatio boni actus est mala quocumque modo, vel ex quocumque motivo sit volita. At vero omissio actus mali non sufficit per se ad honestatem actualem voluntatis, quia potest esse volita ex bono et ex malo motivo; ergo, ut simpliciter sit honesta et meritoria, necessarium est ut sit voluntaria, seu intenta ex aliquo honesto motivo; non potest autem esse sic intenta, sine

CAPUT III.

UTRUM LIBERTAS ACTUS NECESSARIA SIT UT ILLE SIT MERITORIVS ?

1. *Assertio prima affirmans.*—Hæc quæstio disputari potest, vel secundum legem ordinariam rerum naturis consentaneam, vel etiam secundum absolutam Dei potentiam. In priori sensu, certissimum est de ratione actus meritorii esse, ut sit liber, libertate utique propria, quæ indifferentiam ad volendum contraria, vel saltem ad volendum et non volendum requirit, ideoque necessitati opponitur, et non tantum coactioni, ut in proleg. 2, c. 1 et 2, late declaravimus. Atque hoc in sensu veritatem hanc docent communiter Theologi in 3, d. 18, tractantes de Christi merito: Bonaventura, art. 1, quæst. 1, ad 3; Scotus, quæst. unic., § *Est igitur*, et in solut. ad 4; Albertus, art. 2, ad 1 et 2; Richardus, art. 1, quæst. 1; Almainus, quæst. 1; Durandus, quæst. 2, n. 5, et in 2, d. 5, quæst. 3, ad 1, et dist. 27, circa litteram Magistri, ubi alii Theologi idem sentiunt; et Ocham., in 1, d. 17, quæst. 2; Alex. Alens., 3 part., quæst. 17, memb. 2, art. 2; Marsil., in 3, quæst. 12, art. 1; Soto, lib. 3 de Natur. et grat., c. 7; Vega, lib. 15 in Tridentin., c. 16; Hosius, in Confess., c. 37; Bellarminus, lib. 5 de Justif., c. 10. Et sine dubio fuit sententia divi Thomæ in 1. 2, quæst. 21, art. 3, ubi rationem meriti et demeriti ponit ut proprietatem actus moralis et humani, de cujus ratione est libertas. Unde in solut. ad 2, docet hominem esse dominum illorum actuum, per quos meretur, et art. 3, ad 2, sic ait: *Homo sic movetur a Deo ut instrumentum, quod tamen non excludit quin moveat seipsum per liberum arbitrium, et ideo per suum actum meretur, vel demeretur apud Deum.* Et idem supponit de merito Christi in 3 p., quæst. 19, art. 3 et 4, juncto art. 4, quæst. 18.

2. *Probatur assertio ex locis Scripturæ, ubi libertas arbitrii nostri traditur.*—Potest autem hæc assertio probari eisdem Scripturæ locis, quibus libertas arbitrii demonstratur; nam in eisdem significatur ideo hominem esse præmii et pœnæ capacem, quia libertatem arbitrii in suis operibus et electionibus habet. Hoc patet manifeste ex vulgari loco Ecclesiast. 15: *Deus ab initio constituit hominem in manu consilii sui*, etc., usque ad illud: *Ante hominem vita et mors, bonum et malum,*

positivo actu voluntatis, ut per se notum videtur, quia intentio dicit positivum actum, et quia non potest discerni inter motivum honestum, ac turpe vel indifferens, nisi per positivum motum voluntatis; ergo ad meritum in non agendo malum necessarius est positivus actus voluntatis, quo id velit ex honesto motivo.

10. *Tertia.*—Et confirmatur, quia meritum apud Deum debet in gloriam ejus aliquo modo referri, quia de ratione meriti in communi est, ut sit obsequium vel commodum ejus, apud quem est tale meritum. At vero pura carentia actus mali non refertur in gloriam Dei, quia neque intrinsece habet illam relationem, cum de se sit indifferens ut bene et male appetatur; neque etiam ex relatione operantis, quia supponitur nullum habere actum; ergo talis pura carentia non potest esse meritoria apud Deum. Denique per meritum tendit homo in beatitudinem; per illam autem negationem actus homo non tendit in beatitudinem, sed ad summum ab illa non recedit; ergo non sufficit illa negatio ad meritum; ergo semper necessarius est aliquis positivus actus in quo meritum fundetur.

11. *Ad rationem pro Angesto in num. 4.*—*Ad confirmationem.*—Atque ex his solum manet fundamentum contrariæ sententiæ. Quidquid enim sit de peccato seu demerito, multi enim putant etiam illud haberi non posse sine positivo actu, etiamsi nunc contrarium admittatur, non refert, quia longe diversa ratio est in bono quam in malo merito, ut satis explicatum est. Et humano ac morali modo id est evidens; nam ad offendendum Deum, et demerendum apud illum, satis est non facere voluntatem ejus; ad merendam autem retributionem, non satis est illum non offendere, sed aliquid etiam in obsequium ejus facere necesse est. Unde ad primam confirmationem, respondemus laudari et præmio affici justum qui potuit transgredi, et non est transgressus, propter voluntatem obediendi Deo in non transgrediendo voluntatem ejus. Et similiter ad secundam confirmationem dicitur cum D. Thoma, dicta quæstione 79, art. 1, ad 2, quod declinare a malo, secundum quod ponitur pars justitiæ, non importat negationem puram, quod est non facere malum, hoc enim non meretur præmium, sed solum vitat pœnam. Importat autem motum voluntatis repudiantis malum, ut ipsum nomen declinationis ostendit. Ad alteram partem de conatu, satis responsum est.